

KONCSOL LÁSZLÓ
Kulcsár Ferencről I

Tözsér Árpádra, főként őrá és egy kicsit rám osztotta Sors Nénénk a szerepet a hatvanas évek közepén, hogy szárnyukra segítsük a felvidéki magyar irodalom háború utáni harmadik nemzedékét, az *egyszemű éjszakásokat*. Fő nevelőjük szerkesztő triumvirátusunk vezére, Dobos László égisze alatt a rovatvezető Tözsér volt, én csak alkalmanként segédkeztem neki, mintegy oldalról figyelvén, mi zajlik egyetlen szerkesztőségi szobánk kis kerek asztalánál, félig a hátam mögött.

Egyik gyakori ifjú, húsz év körüli látogatónk egy sötétbarna bőrű, kerek arcú, nagyon csöndes nyugat-bodrogi fiatalember, Kulcsár Ferenc volt. A biológiai (nemzedéki) ritmus titokzatos ütemben lüktet együtt a történelmi változások ritmusával. A Nyolcak (Tözsérék) legjobbjait 1956 lengyel és magyar forrongásai érlelték hitelesen beszélő ifjakká, Kulcsárékat az a felszabaduló társadalompolitikai és esztétikai gondolkodás, amely 1968 előtt bontakozott ki az országban. Lapunkban, az Irodalmi Szemlében kihívó arányban közöltük az úgynevezett fiatalok versszövegeit; ezeket az úgynevezett öregek képtelenek voltak elfogadni, s lapunkat olykor folyamatosan támadták miattuk. Irányunk veszélytelen sem volt. A szlovák kommunisták 1969-es konferenciáján (kongresszusán?) minden küldött asztalára kirakták a szlovákiai lapok ideológiai értékelését. Bejött szerkesztőségünkbe a főideológus (L. Pezlár) magyar jobbkeze (a Madách Kiadó későbbi igazgatója), Sárkány Árpád, s elmondta, hogy az Irodalmi Szemlé valaki (na kicsoda?) mint az egyetlen maradék jobboldali folyóiratot értékelte. Ez akkor megközelítette egy nyomdatermék halálos ítéletét. Csak később tudtam meg, hogy ő a kinyírós Sárkány, addig csak a nevét hallottam innen-onnan, nem forogtam az ő köreiben, ezért megkértem, hogy ha tudja, ki volt a lap értékelője, mondja meg neki, hogy marha, mi ugyanis nem politikai vagy ideológiai lap, hanem szépirodalmi folyóirat vagyunk.

Ebbe a gázrobbanásokkal fenyegető légkörbe nyomult be két újabb töltet. A Népművelés közölte az *egyszeműsök* egyik költőjének, Aich Péternek a cseh öngyilkos mártírjáról, Jan Palachról írt hermetikus, de megfejthető versét, s a felvert botrányból csak ügyel-bajjal lehetett a szerzőt kimenteni. A másik Szalatnai Rezső Budapestről indított hadjárata volt az egész szárnybontogató költőraj ellen. Ő nem politikai, hanem esztétikai érvekkel támadta az ifjakat, akiken még láthattuk a tojánhéj apró szilánkjait, s akiket ezért nem dorongolni, hanem dédelgetni és melengetni kellett volna. Az Aich ellen föl-paprikázott Fábry Zoltánt én állítottam le egy hosszú levéllel, Szalatnaival pedig a Szemlében vitáztam óvatos érvekkel, nyilvánosan. Egyik gesztusom sem volt egyszerű, mert mindkét nagy öregünket múltunk fontos építő elemének tartjuk, de különös tekintettel akkori helyzetünkre, az úgynevezett husáki normalizáció első riasztó lépéseire, amikor az Egyszemű nemzedékét egyenesen 1968 előkészítőjeként emlegették, sorompóba kellett szállnunk értük. Kulcsár is írásban replikázott – de versben, a *Nyílt levél Szalatnai Rezsőnek* címűben, és gyönyörűen.

Számomra Kulcsár ezzel a szövegével nőtt hitetlen nagyra. Bölcs volt, komoly, komor és már-már túlrejt a versben. Csupa komolyság és méltóság, ahogy nemzedékének, a huszonéveseknek kimondatlanul is tiszteletet követelt

a „jó öreg” Szalatnaitól és még élt nemzedéktársaitól, akik már nem értették, hol tart a világ, s hogy ez a teljesen más világhelyzet más poétikát gyúr ki ahhoz, hogy adekvát legyen. Aztán egy megrendítő versét elemeztem a barátjának, Bárczi Istvánnak ajánlott *Aranyfogoly* című versével együtt.

Kulcsár versei misztikusan mélyek. Hitről, reformációról sosem beszélgetünk, nem is tudtam, hívő lélek-e vagy sem, s ha igen, milyen felekezethez tartozik. Ő Szentesen, egy románkori, zömök református templom bűvkörében cseperedett föl, engem egy kissé nyugatabbra épült reformkori parókia nevelt, de nem esett szó köztünk ilyenekről. Aztán 2008-ban a Lilium Aurumnál megszerkesztette és kérésemre bemutatta püspökünk, dr. Erdélyi Géza *Halk és szelíd hang* című könyvét, majd az enyémet is, *Csontok* cím alatt. Így írt korán sírba hullt, halhatatlan barátunk:

Emelje könnyű szél
A Dunánál

Aranyló, déltáji időben
lejárok ide újra s már örökre
tenni egy kicsiny, benső honfoglalást.
Tenni egy kicsiny, benső honfoglalást.

Mi találtatik,
tudja mind a lélek,
mint naphoz a földet vagy szájhoz a szájt,
úgy kötnek engem ma már az évek:
fákról hulló, szomjas látomás,
a magába bukó tisztaság
s a szél, a messzi szél –
belső tengerről, szívről érkező.
Belső tengerről, szívről érkező.

És ideköt valami egész is,
könnyekkel küzdő, kezdeti láz,
emelkedő, verdeső, szürke szárny,
a virágként nyíló, benső honfoglalás.
A virágként nyíló, benső honfoglalás.

S a lélek mondja tán
keringő, lengő útjain,
ösvénye porán:
elvonuló, szálló nemzetét
legmélyén is fölfedezte már...
emelje könnyű szél, verdeső madár.
Emelje könnyű szél, verdeső madár.

Misztikus, hermetikus, gyönyörű. Nem bírom hangosan olvasni, mert elbőgöm magam. S iratom nyolcvan fölött az égre emelkedő, verdeső szárnyú tavalyi szürke pacsirtát, elvonuló, szálló nemzetemet és csodálatos tanítványunkat, egyben komoly, súlyos költeményeivel tanítónkat-nevelőnket és földimtet, Kulcsár Ferencet.